

Adjudecat:

SHAKESPEARE

Antonio Ballesteros GONZÁLES

EDUARD III

Regele Eduard III, text dramatic considerat anonim până cu puțin timp în urmă, constituie la ora actuală ultima piesă ce a fost inclusă în lista creațiilor semnate de William Shakespeare [...]. Desigur că majoritatea criticilor, analizând măturii și documente aparținând epocii, au avut în vedere încă de acum mult timp faptul că, probabil, Shakespeare a scris și alte texte în plus față de cele deja atribuite lui, dar care s-au pierdut sau din care nu s-au păstrat decât fragmente, printre ele numărându-se, aproape cu certitudine, *Love's Labour's Won* și *Cardenio*. Ceea ce a fost însă, și continuă să fie, motiv de aprinse dezbateri academice este dacă îi aparțin de asemenea lui Shakespeare texte considerate anonime sau atribuite de majoritatea analiștilor altor dramaturgi din epocă (cum ar fi, spre exemplu, drama istorică *Edmund Ironside*, a cărei amprentă shakespeareiană, așa cum a demonstrat editorul său Eric Sams, rezultă ca indiscutabilă) și, dacă, mai ales la începutul carierei sale literare în ultimele decade ale secolului al XVI-lea, Shakespeare nu cumva a colaborat la scrierea unui nedeterminat număr de texte dramatice elaborate de alți autori, unii dintre aceștia putând fi colaboratori ai marelui dramaturg, circumstanță ce nu este inuzuală în contextul scenic elisabetan și iacobin. Este cazul piesei *Sir Thomas More* și, probabil printre altele, al lui *Eduard III*, fapt comentat anterior de analiști shakespeareieni precum Giorgio Melchiori. [...]

Numeroși reprezentanți ai criticii shakespeareiene din secolele al XIX-lea și al XX-lea, cu mai multă sau mai puțină bunăvoință, așa cum obiectiv demonstrează Eric Sams, [...] au omis și perpetuat, ca fiind certe, varii postulate preconcepute referitoare la opera și viața lui Shakespeare, ce, o dată cu trecerea timpului, s-au demonstrat a fi extrem de nocive, dat fiind că s-au transformat în opinii incontestabile a căror refutare ar fi fost percepută precum o anatemă, motiv pentru care s-au transformat în certitudini când, de fapt, le lipseau atât claritatea cât și evidența. În ceea ce-l privește direct pe Shakespeare, din cauza relativ puținelor cunoștințe referitoare la viața și modul său de gândire, s-a creat un paradox ce frizează absurdul: în timp ce informații pe care ni le-au lăsat contemporanii săi au fost ori ignorate și date uitării ori rău interpretate și manipulate, o serie întreagă de afirmații înșelătoare și nebunești, aparținând criticilor ulteriori lui Shakespeare (cu cel puțin două trei secole), s-au transformat în adevăruri irefutabile. [...]

În aceeași ordine de idei, merită semnalat faptul că în *The Raigne of King Eduard III* (titlul complet al piesei ce a fost publicată prima oară în 1596) există mai multe elemente tematice și stilistice considerate tipic shakespeareiene

Foto 1.

decât în numeroase alte piese tradițional atribuite dramaturgului (asta pentru că au apărut enumerate în așa-numitul *First Folio*, ediție realizată în 1623 de John Heminges și Henry Condell ca un tribut al celor doi prieteni ai defunctului dramaturg), cum ar fi, spre exemplu, prima parte din *Henric al VI-lea*, *Pericle* (text scris în colaborare cu George Wilkins), *Doi tineri din Verona* și *Henric al VIII-lea* (acestea fiind scrise împreună cu John Fletcher). Așadar, trebuie avut în vedere că, în nenumărate ocazii, dramaturgii epocii elisabetane și iacobine, majoritatea membri ai uneia sau a mai multor companii, colaborau la redactarea textelor, supervizați de alți membrii ai respectivei trupe, printre ei actori, cei ce, finalmente, aveau ultimul cuvânt în ceea ce privea textul ce urma să fie pus în scenă. În concluzie, există o întreagă serie de opere dramatice ale Renașterii engleze ce nu au fost redactate doar de un singur autor. [...]

Factorii amintiți mai sus au dat naștere, încă de acum mult timp, polemicii legate de drama istorică *Eduard III*, text considerat până acum câteva zeci de ani ori anonim, ori apocrif lui Shakespeare, ori atribuit altor dramaturgi, precum George Peele sau Christopher Marlowe, fiind în consecință injust și aproape total ignorat încă de la a doua ediție a sa (din 1599) până practic în zilele noastre (cu excepția lui Edward Capell, primul care a încercat să-i atribuie textul lui Shakespeare, în 1760, și a câtorva critici germani, printre care Alexander Teetgen, ce susțineau aceeași teorie încă de acum două secole). În ultima vreme însă, studii mult mai solide și aprofundate, din punct de vedere filologic, stilo-metric și statistic, au demonstrat, cu toată certitudinea posibilă, că

Eduard III merită să facă parte din lista pieselor semnate de William Shakespeare. Chiar dacă, până în acest moment, a apărut doar într-o singură ediție a operelor complete (*The Riverside Shakespeare*), alte publicații, precum *The Norton Shakespeare* (ediție ce are la bază recompilarea prestigioasei *The Oxford Shakespeare*) își propun o viitoare introducere atât a acestei piese cât și a altora, la elaborarea cărora Shakespeare a participat, pentru a nu spune că le-a scris în totalitate.[...]

Spre a-și susține teoria (pentru care textul și contextul lui *Eduard III* reprezintă cea mai bună apărare), Sams dedică o parte substanțială a ediției sale studierii în amănunt a fiecărui posibil argument ce poate demonstra că Shakespeare este unicul autor al piesei. În continuare, rezumăm o parte dintre elementele identificatoare:

- Modul specific de folosire al aliterăției în operele de tinerețe ale dramaturgului.

- Abundența de referințe semnificative, personale sau topice; merită menționat faptul că în *Eduard III* se fac referiri la personajele biblice Suzana și Iudith (în mod ciudat, numele fiicelor sale), la texte aparținând lui Christopher Marlowe, în special *Tamerlan cel Mare* din 1587, la Invincibila Armada, la versuri de Edmund Spenser, la propriile sale texte (*Venus și Adonis*, *Sonetele...*). Această ultimă categorie de referințe este, fără îndoială, o trăsătură tipică autorului de-a lungul întregii sale cariere.

- O serie de aluzii relativ explicite la evenimentele anului 1593, cum ar fi războiul dintre Turcia și Imperiul Habsburgic, fapt ce explică intrarea polonezilor și a „moscoviților” în Crecy.

- Folosirea diferită a antitezei.

- Apariția de imagini recurente luate din Biblie, în special din *Geneză* și din *Evangelia după Matei*, Shakespeare fiind unul dintre autorii cărora le place să utilizeze astfel de resurse.

- Mențiuni la acțiuni corporale și folosirea personificării.

- Utilizarea unor sintagme originale, caracteristice lui Shakespeare. În acord cu autori precum Hart, nici un grup de vocabule nu ajută atât de mult pentru a diferenția o piesă de alta ca numărul și tipologia sintagmelor prezente în fiecare dintre ele. Se remarcă în mod special compozițiile adjectivale – în principal, cele ce se termină în participiul prezent (din limba engleză), extrem de frecvente în opera dramaturgului.

- Prezența unor vocabule definite în *Oxford English Dictionary* ca fiind utilizate pentru prima oară de Shakespeare.

- Imagini inedite de faună și floră.

- Folosirea *Cronicilor* lui Jean de Froissart, volum ce aparținea Lordului Hudson, Lord Șambelan, din a cărui companie a făcut parte Shakespeare din 1594 și până la sfârșitul vieții, fiind unicul dramaturg căruia îi este cunoscut acest atribut distinctiv.

- Exprimarea unor idei personale despre elemente belice (soldați, tobe, spade, zgomote).

- Imagini exclusiv shakespeariane ce descriu momente precum terifiantul spectacol elisabetan al bătilor de urși („bear-baiting”), ori percepția diferitelor părți ale corpului uman precum ornament ori podoabă, folosirea cuvântului „sands” (nisipuri) la plural pentru a exprima infinitul, sau și definirea metaforică a virginității prin vocabula „treasure” (comoară).

• Întrebuințarea de „*image clusters*” (asociații de imagini), procedeu specific shakespeareian ce constă în asocierea semantică a unui cuvânt-cheie reiterat altora, producând un efect de o inegalabilă straniețate.

• Folosirea de termeni juridici specifici, în legătură cu care Sams comentează: „Practic, întreaga distribuție din *Eduard III* pare să fii urmat cursurile Facultății de Drept”, dovadă stând abundența de formule juridice utilizate de personajele piesei. În plus, prezența abrevierilor specifice sunt o probă în plus că Shakespeare a lucrat ca asistent de avocat.

• Folosirea de termeni referitori la uniunea prin căsătorie de o solemnitate lingvistică specială și conceptuală de ritual și jurământ, caracteristică tânărului Shakespeare.

• Apariția unor neologisme și locuțiuni de noi cuvinte, atestate doar în textele sale.

• Utilizarea așa-ziselor „shakespeareanisme”: vocabule sau fraze proprii autorului.

• Dezacordul dintre substantivul la plural și verbul la singular, proces lingvistic denumit „*double hendiadis*”, propriu doar lui Shakespeare dintre toți dramaturgii contemporani lui.

• Aluzii clasice extrase din *Metamorfozele* lui Ovidiu și din *Viețile paralele* ale lui Plutarh, principalele surse de inspirație greco-latină din creația shakespeareiană.

• Asemănări cu alte texte ce evident aparțin autorului, ulterior publicate, ce se pot demonstra din abundență, comparând în special cu piese precum *Richard II*, *Romeo și Julieta*, *Hamlet* (în diferitele versiuni), *Sonetele*, *Henric V*, al treilea act din *Henric VI*, *Regele Ioan* și *Măsură pentru măsură*. Sams enumeră aproximativ 800 de similitudini relaționate cu opere ulterioare shakespeareiene.

• Folosirea exhaustivă a limbajului gnomic și proverbial.

• Proliferarea jocurilor de cuvinte și sofismelor lingvistice, resurse atât de dragi lui Shakespeare.

• Utilizarea rimei recurente, artificiu rar întâlnit în opera altor dramaturgi contemporani lui.

• Caracteristici ale așa-numitei „Hand D” (caligrafia literei D), descoperite în manuscrisul operei *Sir Thomas More*, atribuite ulterior unui grup de autori, Shakespeare între ei, scris în care apare respectiva caligrafie. Multe dintre trăsături apar în transcrierea primei ediții a lui *Eduard III*. Sams întocmește o listă exhaustivă de elemente grafice tipice pentru „Hand D”.

• Tautologii shakespeareane, unele dintre ele de caracter general, reflexive, de dicție, referitoare la construcția imperativ-vocativă și la prezența repetițiilor.

• Răsturnări de fraze prin anumite elemente lingvistice cu caracter emfatic, cum ar fi „*But soft*”, extrem de utilizate de Shakespeare.

• Cuvinte din aria semantică referitoare la categorii și clase sociale, profesii și meserii.

• Cuvinte ce încep cu prefixul „un-”, de asemenea mult utilizate de Shakespeare. Această particularitate demonstrează preferința dramaturgului de a se exprima antitetic. În tragediile și dramele shakespeareiene apar în medie 40 de astfel de construcții antitetice. Sams calculează, și în unele situații analizează, 33 de astfel de exemple de cuvinte prezente în *Eduard III*, unele dintre ele cu cel puțin două sensuri diferite.

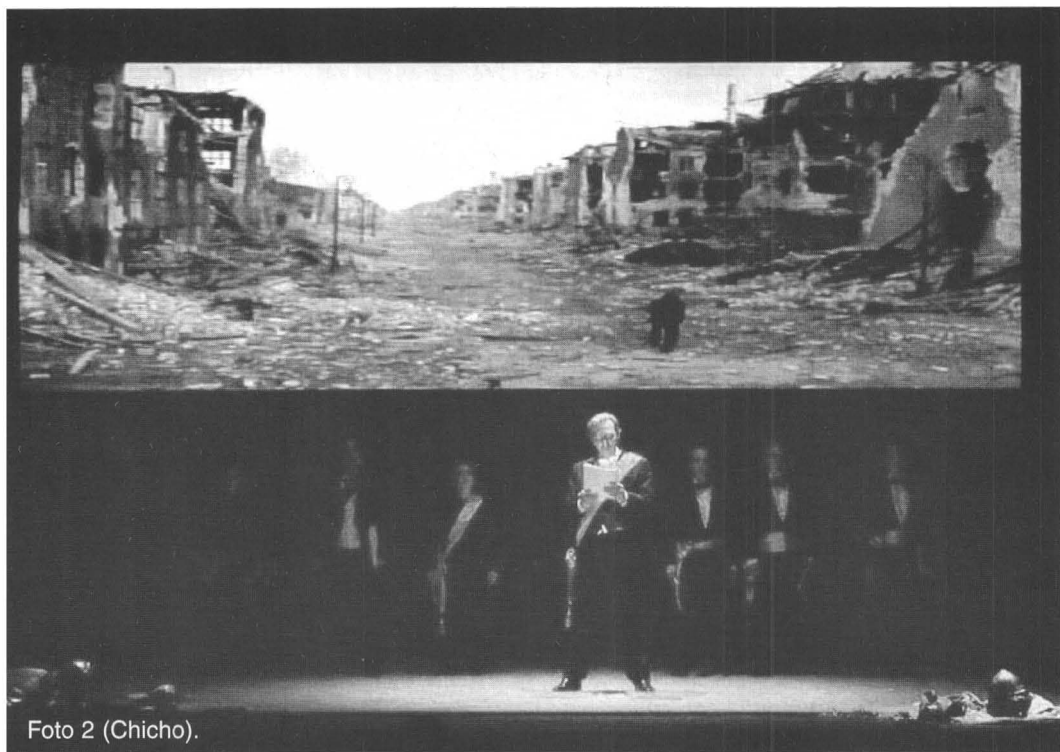

Foto 2 (Chicho).

Odată analizate argumentele lui Sams, merită menționat faptul că ele conving până peste măsură că Shakespeare este unicul autor al piesei *Eduard III* (evidențe în special de natură textuală și retorică). [...] Desigur, trebuie luat în considerare și punctul de vedere al lui Giorgio Melchiori, ce se bazează însă pe riscanta ipoteză, generalizată deja, conform căreia un număr nedeterminat de texte dramatice elisabetane sunt rodul colaborării dintre mai mulți dramaturgi, fapt nedovedit însă decât în cazul câtorva texte recunoscute și semnate ca atare în epocă.

Fără îndoială, polemica rămâne deschisă. În ultimă instanță însă, cred că este un act de justiție în a-i restitui lui Shakespeare piesa *Eduard III* – chiar și sub dubioasa circumstanță cum că nu i-ar aparține în totalitate, dar că totuși este în mare parte creația sa – operă dramatică de o valoare teatrală și retorică impresionantă.

Traducere *Ioana ANGHEL*

P.S.: Textul de mai sus este traducerea câtorva fragmente esențiale din studiul introductiv semnat de prof. Antonio Ballestros Gonzáles, profesor la Universitatea Castilla-La Mancha, la volumul variantei spaniole a piesei *Eduard III*, publicată de Asociația Regizorilor de Teatru din Spania, anul acesta. Textul shakespearian a fost pus în scenă doar la Royal Shakespeare Company în anul 2002, în regia lui Anthony Clark (foto 1). Cu ocazia lansării traducerii realizate de profesorul Gonzáles, Teatro Español de Madrid a prezentat publicului o lectură dramatizată în regia lui Juan Antonio Hormigón (foto 2).